

Наталія БАШУК,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна) nataliabaschuk.fl@gmail.com

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФЛОРІСТИЧНИХ БІБЛЕЇЗМІВ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядаються біблеїзми з флористичними компонентами в німецькій та українській мовах, адже у Біблії згадується від 110 до 130 рослин, що пов'язано з особливостями перекладу Святого Письма на різні мови. Біблія як ніяка інша книга надзвичайно вплинула на розвиток духовності, моралі та цінностей християнських народів, утворивши духовний код, який об'єднує ці народи. Порівняльний аналіз проводився на основі перекладу Біблії українською мовою Іваном Огієнком та німецькою мовою Мартіном Лютером. Характерною особливістю крилатих висловів біблійного походження є їхня образність, символічність та повчальний зміст. У біблійних приписах відображається вся палітра людського життя, як добрі, так і погані вчинки людини, християнські істини, мудрість. За функціональною класифікацією біблеїзми поділяються на інгерентні, адгерентні, оказіональні та нетранслітерні. Інгерентні крилаті вислови повністю співвідносяться з первинним біблійним текстом як дерево життя/ Baum des Lebens. Адгерентні сталі вирази за структурою співвідносяться з біблійною ситуацією, але їхня семантика зазнала змін в процесі історичного розвитку як фіговий листок/ Feigenblatt. Оказіональні крилаті вислови виникли на основі інгерентних, але вони виходять за межі первинних текстів за своїми структурно-семантичними особливостями як, наприклад, сіяти кукуль. До нетранслітерних висловів відносяться вирази, які співвідносяться з біблійною ситуацією, але апелюють до старослов'янського джерела. У більшості випадків флористичні компоненти у складі біблеїзмів повністю співпадають, тобто є абсолютними еквівалентами як в українській, так і в німецькій мові як заборонений плід/ verbotene Frucht або мають варіативність як правдива виноградина в українському перекладі та der wahre Weinstock в німецькому. Найяскравіше відмінності у використанні рослинних компонентів простежуються у назві свята вишанування Входу Господа до Єрусалима, у німецькій лінгвокультурі вживається пальма Palmsonntag, оскільки пальмовими гілками встеляли дорогу Ісуса Христа, а українці називають це свято Вербною неділею, оскільки саме верба першою з поміж дерев зеленіє навесні.

Ключові слова: Біблія, біблеїзми, флористичні компоненти, фразеологічні одиниці, паремії, асоціації, символи.

Natalia BASHUK,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

Senior Lecturer at the Department of German Language Theory, Practice and Translation

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

(Kyiv, Ukraine) nataliabaschuk.fl@gmail.com

ETHNOLINGUISTIC ASPECT OF FLORISTIC BIBLICAL EXPRESSIONS IN GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES

The article examines biblical expressions with floral components in German and Ukrainian languages, because the Bible mentions from 110 to 130 plants connected with the peculiarities of the Holy Scriptures translation into different languages. The Bible, like no other book, had an enormous impact on the development of spirituality, morality and values of Christian peoples, having formed a spiritual code that unites these peoples. The completed comparative analysis was based of the Bible translation into Ukrainian made by Ivan Ohienko and into German made by Martin Luther. A characteristic feature of catch phrases originated from the Bible is their imagery, symbolism and instructive content. Biblical parables reflect the entire palette of human life, both good and bad human actions, Christian truths and wisdom. According to the functional classification, biblical expressions are divided into inherent, adherent, occasional and non-transliterated. The inherent catch phrases are fully correlated with the primary biblical text as the tree of life/ Baum des Lebens. Adherent fixed expressions are structurally related to the biblical situation, but their semantics have undergone changes in the process of historical development like fig leaf/ Feigenblatt. Occasional catch phrases arose based on inherent ones, but they go beyond the primary texts in their structural and semantic features like to sow weeds. Non-transliterated expressions include those being corresponded to a biblical situation, but appeal to the Ancient Slavic source. In most cases, the floral components in the composition of biblical expressions completely match, that is, they

are absolute equivalents in both Ukrainian and German, such as forbidden fruit/ verbotene Frucht, or they have some variability, such as true grape in the Ukrainian translation and der wahre Weinstock in German. The most striking differences in the use of plant components can be seen in the name of the holiday commemorating the Lord's Entry into Jerusalem, in German linguistic culture the palm tree Palmsonntag is used, because Jesus Christ's way was paved with palm branches, but Ukrainians call this holiday «Willow Sunday» (Palm Sunday) instead, because it is the willow that is the first among the trees to turn green in the spring.

Key words: Bible, biblical expressions, floristic components, phraseological units, proverbs, associations, symbols.

Постановка проблеми. У ХХІ століття почав активно розвиватися новий напрям мовознавства теолінгвістика, де релігійні догмати стали мовознавчим підґрунтям та полем для наукових досліджень. За визначенням Тетяни Космеди, основною одиницею теолінгвістики виступає теонема, різновидами якої є біблеїзм та релігіолектизм (Космеда, 2019: 139). Н.В. Піддубна пропонує виділити теолінгвістику як окрему дисципліну в системі підготовки філологів. Проте слід зауважити про незначну варіативність у термінології обох науковиць, Т. Космеда використовує у своїх роботах термін «біблеїзм», а Н. Піддубна – «бібліїзм», ми ж у своїй розвідці будемо послуговуватись терміном «біблеїзм» згідно орфографічного словника української мови. Загальновідомо, що Біблія має надзвичайний вплив на розвиток духовності народу, його морально-етичних цінностей. Незважаючи на те, що кожен по-своєму сприймає текст Біблії, вона несе світу ті християнські істини, які об'єднують різні народи та культури, що стало можливим завдяки унікальній, складній та багаторівневій текстовій організації Біблії (Климентова, 2011: 41). Беззаперечним є також вплив Біблії на розвиток мов і літератур, важливим складником яких є фразеологічні одиниці. Вони виступають виразниками національно-культурної та духовної специфіки цих мов, особливостей менталітету народів, унікальних асоціативних образів та символів. Чільне місце серед фразеологізмів німецької та української мов біблійного походження займають сталі вирази з флористичними компонентами, це перш за все рослини, які росли на Близькому Сході, особливо в Ізраїлі. За підрахунками вчених, у Біблії згадується від 110 до 130 рослин, що пов'язано в першу чергу з особливостями перекладу Біблії різними мовами. Для компаративного аналізу ми використаємо український переклад Біблії Івана Огієнка та німецький переклад Мартіна Лютера, відредагований 2017 р.

Аналіз останніх досліджень. Основи релігійної фразеології заклав О. Потебня, який увів у науковий дискурс основні релігійні концепти Бог, Дух, Божественне начало, проте в роки тоталітаризму його концепції або вважались ідеалістичними, або на них не звертали уваги через ідеологічні чинники. Л. Булаховський під впливом

ідей О. Потебні розробив класифікацію фразеологічних одиниць за джерелами походження, серед яких виділив цитати та образи Старого і Нового Заповіту. В останні роки релігійна фразеологія стає об'єктом наукових розвідок багатьох вчених тому, що біблійні тексти потрібно досліджувати різноаспектно, з точки зору лінгвокультурології, семіотики, когнітивної лінгвістики, теорії символу, етнопсихології. Ґрунтовний аналіз релігійної фразеології в українській мові був проведений у дисертації Анжели Кузи, яка визначила склад і тематичні межі релігійної фразеології, її генетичні та структурно-семантичні групи, способи її опрацювання на основі лексикографічних та фразеологічних праць. Вона також виокремила позалінгвальні чинники, які впливають на розгляд та тлумачення цієї фразеології (Куза, 2016). Н.В. Піддубна у своїй монографії «Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики ХІХ ст.)» висвітлює своєрідність вербалізації релігійної картини світу в українській лінгвокультурі, потенціал біблеїзмів, їхні системні зв'язки, специфіку формування їхнього фонду та джерела проникнення біблеїзмів в українську мову. Ж.В. Колоїз та З.П. Бакум створили словник-довідник фразем біблійного походження, в якому вони здійснили функціональну класифікацію цих фразем, розглянули їхню семантику та особливості використання. Коваль А.П. у своїй книзі «Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові» подає тлумачення понад 350 крилатих висловів за розділами Біблії, які проілюстровані прикладами з творів українських класиків та сучасних авторів. Тетяна Космеда досліджувала характер еквівалентності українсько-польських фразеологічних біблеїзмів на основі словникових статей «Короткого українсько-польського словника усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки» та виокремила типи відповідних паралелей: абсолютні чи відносні еквіваленти фразеологічних біблеїзмів; неповні семантико-прагматичні еквіваленти; міжмовні омоніми (фразеологічні одиниці, які повністю не збігаються за значенням і/чи прагматикою) (Космеда, 2019). М. Ціпіньо порівняла вживання біблеїзмів

у німецькій та українських мовах та способи їх перекладу. Решетняк О.О. у своїх наукових працях звертається до питання символічних значень біблійних онімів в українській лінгвокультурі. Сакральний символ в українськомовному просторі розглядався такими науковцями, як Л. Шевченко, Т. Вільчинська, О. Юрченко, З. Лановик. С. Еттінгер провів компаративне дослідження біблійних висловів у німецькому та французькому перекладах.

Мета статті – порівняти символіку та мовне вираження біблеїзмів з флористичними компонентами в українській та німецькій мовах, виявити фразеотворчий потенціал релігійної лексики в порівнюваних лінгвокультурах.

Виклад основного матеріалу. Багато наукових розвідок сучасних дослідників присвячено виокремленню статусу біблеїзмів, адже Святе Письмо утворює духовний код, який об'єднує народи багатьох християнських культур і впливає на розвиток цих лінгвокультур, збагачує їх. За визначенням Н.В. Піддубної, під біблеїзмами розуміють «вислови зі Святого Письма, що вживаються в літературній мові, зокрема в художньому та публіцистичному стилях, з метою створення словесно-художніх образів» (Піддубна, 2020: 31). За функціональною класифікацією Ж.В. Колоїз та З.П. Бакум біблеїзми поділяються на *інгерентні*, які повністю (семантично і структурно) співвідносяться з первинним текстом як, наприклад, гірчичне зерно, неопалима купина; *адгерентні*, структура яких співвідноситься з біблійною ситуацією, але в процесі історичного розвитку їхня семантика зазнала деяких змін як, наприклад, терновий вінок, оливкова гілка; *оказіональні*, які виникли на основі інгерентних, але за своїми структурно-семантичними особливостями виходять за межі первинних текстів як, наприклад, сіяти кукіль; *нетранслітерні*, які повністю співвідносяться з біблійною ситуацією, але апелюють до старослов'янського джерела як, наприклад, притча во язицех. (Колоїз, Бакум, 2002: 3). Незнання глибинного змісту Біблії деколи призводить до неправильного розуміння та помилкового вживання біблеїзмів.

У «Першій книзі Мойсеєва: Буття» ми знаходимо флористичні символи, які стали фразеологічними одиницями: «*І створив Господь Бог рай у Едені на сході... І зростив Господь Бог із землі кожне дерево, принадне на вигляд і на їжу смачне, і дерево життя посеред раю, і дерево Пізнання добра і зла*» (Буття 2: 8-9) / «*Und Gott der Herr pflanzte einen Garten in Eden gegen Osten hin ... Und Gott der Herr ließ aufwachsen aus der*

Erde allerlei Bäume, verlockend anzusehen und gut zu essen, und den Baum des Lebens mitten im Garten und den Baum der Erkenntnis des Guten und Bösen» (1. Mose, 2: 8-9). Едем був створений Господом як рай на землі і мав ще назву *сад Божий/ Garten des Gottes*, найвідоміший сад у Біблії. У переносному значенні «Едем», «сади Едему» сьогодні слугують синонімом до висловів «рай», «райське життя» (Коваль, 2001: 16). *Дерево життя/ Baum des Lebens* було символом того, що Бог гарантує вічне життя людині, якій він дозволить з'їсти плід цього дерева, джерела Божої благодаті. У переносному значенні «дерево життя» вживається як «початок людського буття на землі, і вся історія, і саме людство» (Коваль, 2001: 25). Бог заборонив Адаму та Єві їсти плоди з райського дерева, оскільки це означало б для них смерть (Буття 2:16-17). Вислів «дерево пізнання добра і зла» став означати «набути знань, докопатись до суті чогось», проте це дерево символізувало не лише добро і зло, а і все, що було створене Богом, шлях до володіння світом. (Коваль, 2001: 22). Змій (диявол) спокусив Єву скуштувати плід цього дерева і вона передала його також чоловікові (Буття 3:6). Ця історія послугувала основою для появи сталого виразу «заборонений плід» / «*verbotene Frucht*», проте досить складно сказати, який саме фрукт мався на увазі. В українській мові вважають, що це було яблуко, а тому стали крилатими вислови «яблуко гріховне», «яблуко спокуси», у німецькій мові цей плід асоціюється з райським яблуком та гранатом «*Paradiesapfel/ Granatapfel*». Всі ці біблеїзми стали символом спокуси та першого гріхопадіння людини і набули значення «*щось недозволене, сильна спокуса, оволодіння якою може призвести до біди*».

Із Старого Заповіту відомо, що після гріхопадіння Адам та Єва поглянули один на одного і зрозуміли, що вони нагі, а тому зробили собі опаски з *фігового листя/ Feigenblätter* (Буття 3: 7). Цей епізод Святого Письма спричинив появу метафори *фіговий листок* для позначення *лицемірного прикриття чогось непристойного, ганебного; маскуваня справжніх намірів та справжнього стану речей*. Оскільки християнська церква вважала природний вигляд людини гріховним, то європейські художники та скульптори прикривали «непристойні» частини тіла фіговим листком. У німецькій мові більш широкий склад фразеологічних одиниць із зазначеним флористичним компонентом: «*etwas als Feigenblatt benutzen*»; «*jemandem/ etwas ein Feigenblatt umhängen*»; «*als Feigenblatt dienen*» репрезентують значення «*використовувати щось як прикриття*

чогось»; «вжити заходів, які не вирішують проблему, а лише приховують її»; «виставляти одну річ поперед іншої, щоб приховати негативні, сумнівні, непристойні якості і таким чином покращити справжній стан речей»; «kein Feigenblatt vor den Mund nehmen» – «говорити правду, без натяків, нічого не прикрашаючи»; «Feigenblätter suchen/ flechten» – «шукати відмовки для виправдань та вибачень».

Фігове дерево називають також інжирним деревом, у численних історичних творах воно описане як одне з найстаріших фруктових дерев, їстівні плоди якого раніше були надзвичайно важливі. У Новому заповіті (Євангеліє від Матвія) Ісус, який зголоднів, підійшов до **фігового дерева/ Feigenbaum** при дорозі, щоб зірвати з нього плоди, проте нічого крім листя на ньому не знайшов. Тоді він прокляв це дерево: «**Нехай плоду із тебе не буде ніколи повіку! І фігове дерево зараз усохло**» (Від Матвія 21:19)/ «**Nie mehr wachse Frucht auf dir in Ewigkeit! Und der Feigenbaum verdorrte sogleich**» (Matthäus 21:19). Прокляття фігового дерева, більш відоме як *прокляття смоківниці* – це євангельська подія, у якій фігове дерево уособлює Ізраїль у Старому Заповіті, прокляття фігового дерева символічно спрямовано проти тих євреїв, які не прийняли Ісуса як царя. Ісус їм показує, що він сильний й може їх покарати, щоб засохла смоківниця стала для друзів знаменням, а для ворогів – застереженням. Крилатий вислів «*безплідна смоківниця*» вживають по відношенню до бездітних жінок; до тих людей, діяльність яких безплідна, безуспішна.

Коли Ісус Христос увійшов до Єрусалиму (Івана 12: 13), учні зрізали **пальмові віття/ Palmenzweige** і устеляли їм дорогу, таким чином перетворивши передсмертну процесію Ісуса на тріумфальну ходу перемоги над смертю. У християнській вірі фінікова пальма вважається символом щирості, справедливості, праведності, святості. Пророчиця Девора сиділа під фініковою пальмою, щоб вершити правосуддя (Суддів 4: 4-5). Пальмові гілки є поширеним символом перемоги, радості та миру. Вічнозелене листя пальми також є символом вічного життя і воскресіння. Лише Ісус знав, що дорога, устелена пальмовим віттям, веде його до страти на хресті, проте він розумів у чому полягала його місія. З одного боку, свято Входу Господа в Єрусалим символізує визнання Ісуса Христа як Месії, а з іншого боку, воно стало прообразом входу Сина Людського в Рай.

Християни вшановують вхід Господа до Єрусалима святковими богослужіннями та освяченням пальмових гілок, в Україні – вербових

гілок, оскільки це дерево першим зеленіє навесні. У багатьох країнах це свято називають *Пальмовою неділею* як, наприклад, в німецькій мові *Palmsonntag*, в нашій християнській традиції – це *Вербна неділя*. Вербна в українській лінгвокультурі набула сакрального значення як ритуальний предмет. Освяченими в церкві вербовими гілочками в Україні били себе, рідних та дітей, примовляючи «*Вербна б'є, не я б'ю! За тиждень Великдень: будь великий як верба, а здоровий як вода, а багатий як земля*». Вербові гілочки в будинку вважались оберегом, їх використовували як ліки від лихоманки, клали у воду для купання дітей (Жайворонок, 2006: 73). У німецькій фразеології з Біблійною пальмою пов'язані стали вирази «*wie ein Palmesel aussehen*», «*aufgeputzt wie ein Palmesel sein*», оскільки, за давньою традицією, «пальмовий осел» був частиною ходи із зеленими гілками, піснопівами для вшанування святкового в'їзду Ісуса Христа до Єрусалима на ослі. Спочатку сільські священники їхали на осли верхи, очолюючи «пальмову процесію», але осли досить часто були дуже впертими, тому з часом їх почали замінювати дерев'яним ослим з фігурою Христа. *Palmesel* довгий час називали хлопчика, який останнім входив до церкви з «пальмовими гілками», сьогодні так дражнять того хлопчика, який останнім встав у «Пальмову неділю». «*Er ist ein rechter Palmesel*» говорять про дурну та грубу людину.

Тепен/ Chris(us)dorn – це дерево зі Святого Письма з маленькими гострими колючками, яке символізує муки, страждання, покарання (Колоїз, Бакум, 2002: 147). Перед розп'яттям Ісуса Христа над ним знущалися, прагнучи збільшити його муки та страждання: «*роздягнувши Його, багрянницю наділи на Нього. І, сплївши з тернини вінка, поклали Йому на голову, а тростину в правицю Його*» (Від Матвія 27: 28-29)/ «*und zogen ihn aus und legten ihm einen roten Mantel an und flochten eine Dornenkrone und setzten sie auf sein Haupt und gaben ihm ein Rohr in seine rechte Hand*» (Matthäus 27: 28-29). Воїни намісника насміхалися над Ісусом, плювали на нього та били його, а потім повели його на розп'яття, яке вважалось «найжорстокішим з усіх винайдених людством способів страти» (Коваль, 2001: 224). Розп'яття Христа згадують в одне з найважливіших християнських свят у Страсну п'ятницю та зображають Ісуса Христа з терновим вінком та головою. Ці події лягли в основу сталого виразу в німецькій мові «*jemandem eine Dornenkrone flechten*», який вживається в переносному значенні «*плести комусь терновий вінок, катувати когось*». Вислів «*тер-*

нистий шлях»/ *ein dorniger Weg/ Pfad*) спочатку означав лише хресний хід Христа на Голгофу з терновим вінком на голові, шлях страждань та мучеництва заради спасіння людства. Поступово вислів набув переносного значення: «*складний та важкий життєвий шлях; життя сповнене нещаст'ям, перешкод, тяжких випробувань та переживань; складний шлях для досягнення мети*». Фразеологізм в українській мові «*порости терном*» репрезентує значення «*перестати існувати, загинути*».

Біблії завдячуємо появі фразеологізму «*неопалима купина*»/ «*brennender Dornbusch*», який походить із Старого заповіту, де Мойсею на горі Хорив явився Ангел Господній «*у полум'ї огнюному з-посеред тернового куща. І побачив він, що та тернина горить огнем, але не згорає куш...*» (Вихід 3: 2)/ «*feurigen Flamme aus dem Dornbusch. Und er sah, dass der Busch im Feuer brannte und doch nicht verzehrt wurde...*» (2.Mose 3: 2), а потім він почув самого Господа: «*І кликнув до нього Бог з-посеред тієї тернини... І сказав: Я Бог батька твого, Бог Авраама, Бог Ісаака й Бог Якова!*» (Вихід 3: 4-6)/ «*rief Gott ihn aus dem Busch... Ich bin der Gott deines Vaters, der Gott Abrahams, der Gott Isaaks und der Gott Jakobs*» (2.Mose 3: 4-6). Фразеологізм «*неопалима купина*» символізує для українців стійкість, непоборність, безсмертя, для німців виступає символом віри; у сучасній же мові вживається для позначення того, що не можна знищити, побороти; що відзначається святістю.

У німецькій мові вираз «*jemandem ein Dorn im Auge sein*» означає, що хтось заважає комусь і викликає злість. Вислів походить із Старого Заповіту (4.Mose 33: 55), коли Бог наказує Мойсею та його народу покинути Єгипет та піти до ханаанського Краю. В українській мові поширений фразеологізм «*як колючка в оці*» використовується в різних контекстах, щоб описати щось, що викликає дискомфорт, роздратування або занепокоєння.

Оливкове дерево/ Ölivenbaum/ Ölbaum вважається одним з найбільш значущих та символічних рослин у Біблії. Після всесвітнього потопу Ной спочатку випустив крука/Rabe, а потім голубку/ Taube, щоб дізнатися чи спала вода, проте голубка повернулася, не знайшовши «місця спочинку для стопи своєї ноги». Лише через сім днів послана голубка «вернулася до нього вечірнього часу, і ось у неї в дзьобку *листя оливкового зірваного*» (Буття 8:11)/ «*Sie kam zu ihm um die Abendzeit, und siehe, sie hatte ein frisches Ölblatt in ihrem Schnabel*» (1.Mose 8: 11), що означало, що вода спала. Зображення голубки з *оливковою гілочкою*

стало символом доброї звістки, сподівань на нове життя, емблемою миру. З оливи також виготовляли масло, яке в церковнослов'янській мові називали єлеєм. Єлей (оливкова олія) у християнській традиції використовують як Жертвоприношення Богові, для єлеопомазання, соборування та літії. Про оливкову олію, як символ Божої милості, згадується у притчі про доброго самарянина. Розбійники побили одного чоловіка, який йшов з Єрусалиму до Єріхону, залишили його ледве живим. Мимо нього пройшов священник та Левіт і лише самарянин змилосердився і «*обв'язав йому рани, наливши оливи й вина*» (Від Луки 10:34)/ «*goss Öl und Wein auf seine Wunden und verband sie ihm*» (Lukas 10: 34). Сталий вираз «*Öl in die Wunden gießen*» у сучасній німецькій мові набув сенсу «*пом'якшити образу*».

Серед благословенних рослин Біблії важливе місце займає *пшениця/ Weizen*, яка вважається символом народження та смерті або смерті та відродження, символом Христа. Багато фразеологічних одиниць співвідноситься з притчею Ісуса про сіяча, який посіяв зерна, але вночі «*прийшов ворог його, і куюлю між пшеницю насіяв*» (Від Матвія 13:25)/ «*kam sein Feind und säte Unkraut zwischen den Weizen*» (Matthäus 13: 25), де сіяч уособлює Господа Ісуса Христа. Коли ж раби запропонували виполоти кукіль з пшениці, господар їм не дозволив: «*Ні, щоб, виполюючи той кукіль, ви не вирвали разом із ним і пшеницю*» (Від Матвія 13:29)/ «*Nein, auf dass ihr nicht zugleich den Weizen mit ausrauft, wenn ihr das Unkraut ausjätet*» (Matthäus 13: 29). Господар повелів рабам залишити рости кукіль і пшеницю аж до жнив, а в жнива він наказав жінцям: «*Зберіть перше кукіль і його пов'яжіть у снопки, щоб їх попалити; пшеницю ж спровадьте до клуні моєї*» (Від Матвія 13: 30)/ «*Sammelt zuerst das Unkraut und bindet es in Bündel, damit man es verbrenne; aber den Weizen sammelt in meine Scheune*» (Matthäus 13: 30), де пшениця уособлює синів Царства Божого, тобто добрих та благочестивих людей; кукіль – синів диявола, тобто нечестивих та злих людей, які зріклися Христа; а жнива – день Страшного суду, кінець світу. На основі цієї притчі з'явилися такі крилаті вислови: «*Unkraut zwischen den Weizen säen*» із значенням «*підступно зашкодити хорошій справі*» та «*Weizen mit dem Unkraut ausjäten*» із значенням «*разом з непотрібним відкинути потрібне, перестаратися*» у німецькій мові; «*сіяти кукіль*» із значенням «*вносити розлад у щось, спотворювати дійсність*» в українській мові.

У Євангелія від Матвія проповідник Іван Хреститель закликає людей покаятися, бо наблизилось Царство Небесне. Коли прийде Господь, то Він хреститиме людей Святим духом та вогнем: *«пшеницю Свою Він збере до засіків, а полову попалить ув огні негасимім»* (Від Матвія 3: 12)/ *«wird die Spreu vom Weizen trennen und seinen Weizen in die Scheune sammeln; aber die Spreu wird er verbrennen mit unauslöschlichem Feuer»* (Matthäus 3: 12). Фразеологізми *«відділити полову від зерна»/ «відділити кукіль від зерна»/ «Spreu von Weizen trennen»* вживаються у сучасній німецькій та українській мовах у значенні *«відмежовувати добре від поганого, шкідливе від корисного, суттєве від несуттєвого»*.

У Євангеліє від Матвія Ісус порівнює Царство Боже та віру своїх учнів з *гірчицим зерном/ Senfkorn*, яке, будучи найдрібнішим з усього насіння, виростає великим деревом, до якого злітається птаство і кублиться у його віттях

(Від Матвія/ Matthäus 13: 31-32). З маленького гірчичного зерна розпочалось поширення християнства, яке швидко розповсюдилось, набуло авторитету та популярності серед людей. Навіть «невіруючі люди» (птахи) намагаються перебувати під прикриттям християнства, на його гілках. Біблеїзм *«гірчичне зерно»* використовується для позначення чогось найдрібнішого, найменшого за формою, але суттєвого за змістом.

Сочевиця/Linse була дуже популярною рослиною, яку культивували на сході з давніх давен і зустрічається у біблійному сюжеті про Ісака, в якого уже у 60 років народилися два сини-близнюки: Ісав та Яків. Оскільки першим народився Ісав, то він набував більше прав та можливостей. Одного разу Ісав, повернувшись з полювання, був змученим, зголоднілим і попросив Якова нагодувати його. Яков вирішив скористатися нагодою та попросив за це продати йому первородство. Ісав погодився і *«продав первородство* своє Якову. І Яків дав Ісавові хліба й *сочевичного варива»* (Буття 25:33-34)/ *«verkaufte so Jakob seine Erstgeburt. Da gab ihm Jakob Brot und das Linsengericht»* (1.Mose 25: 33-34). Отримавши первородство, Яків набував переважних прав на багаті землі Ханаану, а Ісаву залишалась скеляста та посушлива місцевість Едом (Коваль, 2001: 44). У переносному значенні вислови *«продатися за миску сочевиці»/ «продаватися за сочевичну юшку»/ «etwas für ein Linsengericht hergeben/ verkaufen»* означає *«поступатися чимось значним і важливим заради дріб'язкової користі; спокушатися на нікчемні вигоди»* (Колоїз, Бакум, 2002: 125).

У християнстві **виноград/Weinstock/Rebstock** є священним з різноманітним символічним значенням. Його вважали символом ізраїльського народу, про якого Бог дбав так само, як людина про свою виноградну лозу. Виноградна лоза згадується в незліченній кількості місць як у Старому, так і в Новому Заповітах. Першим посадив виноград на землі Ной, як вказано у Святому Письмі (Буття 9:20/ 1.Mose 9: 20). Володіти виноградниками означало багатство і благословення, так, старий Яків благословив свого сина Юду і в цьому благословенні було закладене пророцтво про прихід Месії, Ісуса Христа (Буття 49:11-12). Квітучий виноград з чудовими пахощами сповіщав про довгоочікувану весну для закоханої людини (Пісня над піснями 2: 13/ Hoheslied 2: 13). У книзі Ісаї розповідається про виноградник/ Weinberg, який не приніс очікуваного урожаю. Виноградна лоза була посаджена на благодатній землі, проте виноград уродив *дикі ягоди/ schlechte Trauben*, тому він буде знищений та потоптаний, навіть дощ на нього більше не йтиме (Ісаїя 5:1-7)/ Jesaja 5: 1-7). Під благодатною землею розуміється Ізраїль, від якого Господь чекав праведності, любові та справедливості (гарних плодів), а отримав кроволиття (дикі ягоди), тому Господь позбавив його свого піклування та захисту. Судити людей будуть по їх вірі, по їх вчинках, по тих плодах, які вони здобудуть: *«По їхніх плодах ви пізнаєте їх. Бо хіба ж виноград на тернині збирають, або фігу із будяків? Так ото родить добрі плоди кожне дерево добре, а дерево зле плоди родить лихі»* (Від Матвія 7:16-17)/ *«An ihren Früchten sollt ihr sie erkennen. Kann man denn Trauben lesen von den Dornen oder Feigen von den Disteln? So bringt jeder gute Baum gute Früchte; aber ein fauler Baum bringt schlechte Früchte»* (Matthäus 7: 16-17). Ця притча стала підґрунтям для появи паремій в обох мовах: *«Wie der Baum, so die Frucht»*, *«Яке дерево, такий і плід»*. У сучасній німецькій мові вислів *«An ihren Früchten sollt ihr sie erkennen»* став крилатим і означає, що людей потрібно оцінювати за результатами їхніх вчинків та дій; такого ж значення набув в українській мові фразеологізм *«пізнавати за плодами»*. Як засвідчують переклади Євангелія від Матвія флористичні компоненти крилатих висловів цього уривку в німецькій та українській мові співпадають: виноград, тернина, фіги, будяки, дерево, плід. У німецькій мові сталий вираз *«Arbeiter im Weinberg des Herrn»* пов'язаний з притчею про господаря, який наймає робітників у свій виноградник (Matthäus 20: 1-16). Німецька лінгвокультура наповнила цей фразеологізм додатковим значен-

ням, «Arbeiter im Weinberg des Herrn» називають служителів церкви. У притчі про справжню виноградну лозу, (в українському перекладі правдиву виноградину, в німецькому – *der wahre Weinstock*) за допомогою метафор розповідається про життя християн (Івана 15:1-7/ *Johannes 15: 1-7*), де Ісус виступає в образі справжньої виноградної лози, Господь Бог – виноградар/ *Weingärtner*, а люди – віти/ галуззя/ *Rebe*, які мають принести плоди. У перекладах цієї притчі простежується використання дещо різних рослинних компонентів або їх варіантів.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз біблеїзмів з флористичними компонентами в українській та німецькій лінгвокультурах показав, що більшість з них мають символічне значення, в них закладений глибокий повчальний сенс, відображається широка палітра людського життя, позитивні та негативні риси людини, її гарні та погані вчинки. У більшості випадків думки, зафіксовані у сталих виразах порівнюваних мов, забарвлені експресією, відповідною аксіологічністю, що пояснюється спільним джерелом походження.

Усталені біблійні вирази переважно містять однакові рослинні компоненти, проте зустрічаються поодинокі відмінності, що засвідчує їх етнокультурну маркованість, вплив менталітету на культуру та світосприйняття. Слід зазначити, що у німецькій мові простежується вживання більшої кількості біблеїзмів в порівнянні з українською мовою, вони зберегли більшу автентичність. Це можна пояснити більш раннім перекладом Святого Письма видатним реформатором епохи Середньовіччя Мартіном Лютером, який заклав основи нормативної письмової німецької мови. Перший український переклад чотирьох частин Нового Заповіту Євангеліє Пилипом Морачевським спіткала нещаслива доля, оскільки він був заборонений, хоча вважався одним з найкращих перекладів слов'янськими мовами. Трапляються також випадки, коли фразеологізми та паремії біблійного походження не фіксуються словниками, однак використовуються в повсякденному мовленні українців та німців. Перспективним було б провести компаративний аналіз інших флористичних компонентів у складі біблеїзмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.
2. Климентова О. Українська біблійна критика та засоби вербальної сугестії. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка*. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». 2011. № 22. С. 41–46
3. Коваль А.П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в укр. мові. Київ: Либідь, 2001. 311 с.
4. Колоїз Ж.В., Бакум З.П. Слово Благості: словник-довідник фразем біблійного походження. Кривий Ріг: Видавництво «І.В.І.», 2002. 195 с.
5. Космеда Т. Українсько-польські паралелі в системі фразеологічних біблеїзмів. *Acta Polono-Ruthenica*. Т. 2. № XXIV, 2019. С. 139–150.
6. Куза А.М. Українська фразеологія: особливості функціонування в сучасному мовному просторі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2016. 212 с.
7. Піддубна Н.В. Інтерпретація внутрішньої форми біблійних фразеологізмів – актуальна проблема теолінгвістики. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди. Вип. 53, 2020. С. 28–40.
8. Біблія в перекладі Івана Огієнка. URL: <https://only.bible/bible/ubio/> (дата звернення 10.02.2024).
9. Die Bibel nach Martin Luthers Übersetzung. URL: <https://www.bibleserver.com/LUT/> (Abrufdatum: 10.02.24)

REFERENCES

1. Zhaivoronok V.V. (2006) *Znaky ukrainiskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk* [Symbols of Ukrainian ethnoculture: Dictionary-reference]. K.: Dovira, 703 p. [in Ukrainian]
2. Klymentova O. (2011) *Ukrainska bibliina krytyka ta zasoby verbalnoi suhestii* [Ukrainian biblical criticism and means of verbal suggestion]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series “Literary studies. Linguistics. Folkloristics”. No. 22. PP. 41–46. [in Ukrainian]
3. Koval A.P. (2001) *SPOCHATKU BULO Slovo: krylati vyslovy bibliinoho pokhodzhennia v ukr. movi* [First there was the Word: catch phrases of biblical origin in the Ukrainian language]. Kyiv: Lybid, 311 p. [in Ukrainian]
4. Koloiz Zh.V., Bakum Z.P. (2002) *Slovo Blahosti: slovnyk-dovidnyk frazem bibliinoho pokhodzhennia* [The Word of Grace: a dictionary-reference of phrasemes of biblical origin]. Kryvyi Rih: «I.V.I.» Publishing House, 195 p. [in Ukrainian]
5. Kosmeda T. (2019) *Ukrainsko-polski paraleli v systemi frazeolohichnykh bibleizmiv* [Ukrainian-Polish parallels in the system of phraseological biblicalisms]. *Acta Polono-Ruthenica*. Vol. 2. No. XXIV, PP. 139–150 [in Ukrainian]
6. Kuza A.M. (2016) *Ukrainska frazeolohiia: osoblyvosti funktsionuvannia v suchasnomu movnomu prostori* [Ukrainian phraseology: peculiarities of functioning in the modern language space]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01/ Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 212 p. [in Ukrainian]

7. Pidubna N.V. (2020) Interpretatsiia vnutrishnoi formy bibliinykh frazeolohizmiv – aktualna problema teolinhvistyky [Interpretation of the internal form of biblical idioms is an actual problem of theolinguistics]. Linguistic studies: coll. of scientific papers. H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Vol. 53, PP. 28–40. [in Ukrainian]
8. Bibliia v perekladi Ivana Ohienka [The Bible translated by Ivan Ohienko]. URL: <https://only.bible/bible/ubio/> (access date 10.02.2024). [in Ukrainian]
9. Die Bibel nach Martin Luthers Übersetzung [The Bible translated by Martin Luther]. URL: <https://www.bibleserver.com/LUT/> (Abrufdatum: 10.02.24) [in German]